

tapasztaljuk. Mások szavaira kell hagyatkoznunk. [...] Azét hisszük el, akié a hatalom. Ő az, aki eljut oda, hogy leírja a történetet. [...] fel kell magatokban tennetek a kérdést: Kinek a története hiányzik nekem? Kinek a hangját nyomták el, hogy ez a hang hallatsszon? Amint ezt kitaláljátok, meg kell találnotok azt a történetet is. Onnantól rendelkezésekre áll egy tisztább, noha még mindig nem tökéletes kép” (317.).

A regény komplex módon mutatja be a rasszizmus problémáját, és túl is lép azon, hogy a feketét csupán a rasszizmus elszenvedőjeként mutassa be. Gyasi bátran abuzív fekete karaktereket is felvonultat, akik nemcsak a rabszolga-kereskedelem áldozatai, hanem aktív résztvevői is, így árnyalt képet fest mind a rassz, mind a gender alapú megkülönböztetésről és elnyomásról. (*Libri*)

VISNYEI PETRA

Az élni akarás imája

NARINE ABGARJAN: *ÉGBŐL HULLOTT HÁROM ALMA*; FORD. GORETTY JÓZSEF

Nem csak az ember, de egy nép, egy kultúra vagy akár egy pusztulás szélére jutott kis vidéki falucska is csak addig képes életben maradni, amíg van, aki emlékezzen rá, felidézze a szokásait és azokat a szabályokat, amelyek valamikor meghatározták a létezését.

Az *Égből hullott három alma* az ősi örmény kultúra és folklór emlékezetének és megőrzésének regénye, egy olyan író nő tolmácsolásában, aki kisgyermekként részese volt az örmény provinciális élet miliőjének, látta, hogyan élnek a régi öreggek, hallgatta történeteiket, megtanulta szokásaikat, és magába szívta a sajátos kulturális közeg minden apró rezdülését. Ezek az intenzív élmények, a vidéki lét és a – minden megpróbáltatás, még a háború ellenére is – paradicsominak mondható gyermekkor olyan impulzusokkal szolgáltak, melyek később szépirodalmi munkáiban meghatározóvá váltak a nagyfokú szociális és kulturális érzékenységgel bíró Narine Abgarjan számára.

Abgarjan, sok örmény fiatalhoz hasonlóan, az oroszországi rendszerváltást követően, a kilencvenes évek elején a jobb élet reményében utazott Moszkvába. Az eleinte alkalmi munkákból élő fiatal író nő a 2000-es évektől kezdte el publikálni főként önéletrajzi ihletésű elbeszéléseit, melyekre jelentős hatást gyakoroltak a gyermekként hallott történetek, népi hiedelmek és mondák. A 2010-es évek derekától az orosz irodalmi közeg méltán elismert alakjává vált, felkerült a nagy presztízzsel bíró Nagy Könyv Irodalmi Díj hosszú listájára, elnyerte az Alekszandr Grin Irodalmi Díjat, 2016-ban pedig az *Égből hullott három alma* című regényéért Jasz-naja Poljana Díjat kapott, és a kortárs női irodalom olyan jeles képviselői között tudhatta magát, mint a nagy történetmondóként számon tartott Marina Sztjepnova, Gyina Rubina és Ljudmila Ullickaja.

Egy interjújában Abgarjan úgy nyilatkozott, hogy egyfajta missziónak tekinti a kultúra megőrzését, azt, hogy írásaiban emléket állítson nemcsak az örmény, hanem a tradicionális orosz vidéki életnek is, amely a brezsnyevi időktől kezdődően,

szinte teljesen elzárva a külvilágtól, mind kulturálisan, mind szociálisan hanyatlásnak indult, amin a rendszerváltás sem segített. Oroszország-szerre, valamint a volt szovjet tagköztársaságokban megszámlálhatatlan maroknyi falucska maradt árván, amelyekben csupán néhány öreg él teljes reménytelenségben és kilátástalanságban, elzárva minden fejlődési lehetőségtől és alapvető szociális ellátástól. A társadalmi problémákon túl fájdalmas tény az is, hogy az új generációk elvándorlásával nem maradtak olyanok, akik tovább vihetnék az adott nép vagy etnikai csoport hagyományait, melyeket a városi közegben több szempontból is lehetetlen fenn tartani. Így a falvakban rekedt utolsó öregekkel nyomtalanul eltűnik egy páratlanul gazdag kultúra – legyen az orosz, örmény vagy más egykori szovjet tagköztársaság népéhez tartozó hagyományos kultúra –, feledésbe merülnek a mindennapi életnek keretet és nem utolsósorban értelmet adó szokások, eltűnik a hit, eltűnik a kulturális tudat, a múlt homályába vész, honnan jött az ember és hol vannak a gyökerei, megszűnik a nemzeti identitása, tehát szinte minden, ami egy ember lényét meghatározhatja.

E fájdalmas veszteség ellen lép fel Narine Abgarjan regénye, amely valójában egységes történeté szerveződő, egymáshoz szorosan kapcsolódó, erősen önéletrajzi ihletésű novellák füzére. Az *Égből bullott bárom alma* a kortárs orosz irodalomban is kimagasló szépséggel, a lét és az emberi sorsok iránti nagyfokú érzékenységgel mutatja be az embert és az őt körülvevő környezet harmonikus együttélését, az ősi kultúrához és a kultúra megőrzéséhez fűződő érzékeny és sérülékeny viszonyt, valamint a felsőbb hatalom jelenlétét az egyszerű falusi ember mindennapjaiban.

A mű szorosan kapcsolódik a nagyvárosoktól távol eső, elzárt vidéki lét ábrázolásának orosz irodalmi hagyományához, elsősorban a legújabb irodalom olyan kiemelkedő darabjaihoz, mint Roman Szencsin *A Jeltisev család* vagy Valerij Zalotuha *A muzulmán* című regényei, de párhuzamba állítható az 1960-as évek ún. falusi prózájának klasszikus darabjaival (Valentyin Raszputyin *Élj és emlékezz* vagy *Isten veled*, *Matyora* című műveivel) is. A felsorolt szépirodalmi művekkel – elsősorban a Szencsinével – kapcsolatban fontos kiemelni, hogy a vidéki lét egyfajta ellenvilágként jelenik meg, olyan közegként, ahol a kilátástalanság és az erkölcsi romlás miatt az emberek egymás farkasaivá válnak. Szencsin falura üzött hősei hiába várják az enyhülést hozó holnapot, az erkölcsi és fizikai pusztuláson kívül nem reménykedhetnek semmi másban. Ezzel ellentétben Abgarjan regényében a provinciális közeg az élet bölcsőjének mítoszokkal és a transzcendencia folytonos földi jelenlétével teli helyszíne lesz, ahol az élet nemcsak a halált, hanem önmagát is legyőzi.

A Hegyi-Karabahban megbújó, egykoron hatalmas, de az idő előrehaladtával aprócska faluvá zsugorodott, szó szerint az élet és a halál határán húzódó Marant a története során válogatott csapások érik, de valahogy mégis, ha csak egy hajszálon múlik is, mindig az élet győzedelmeskedik. Ami Maran és a maraniak történetéből elsőre szembeszökik, az az elképesztő erejű életigenlés és élni akarás, még azt követően is, ha egy váratlan földrengés után a fél falu a szakadékba zuhan. Mintha csak láthatatlan egyezség kötött volna az égi hatalmak és a maraniak között: ha kibírják a rájuk mért csapásokat, és emberek tudnak maradni, akkor to-

vább élhetnek. Maran kitüntetett helyzetét a földrajzi elhelyezkedésével is igazolja: tíz km-re a völgytől, a magasba emelve, mintha csak a gondviselés is meg akarta volna kímélni: a nehezen megközelíthető Manis-karnak nevezett hegygerincen helyezkedik el, ég és föld között, Isten tenyerén, egyik oldalról veszedelmes sziklafalakkal, a másiktól pedig tátongó szakadékkal határolva.

A Marant és lakosait sújtó természeti katasztrófák, a földrengés, az aszály, az éhínség, a rovar- és patkányinvázió, a hegyoldal leomlása, a háború – amely a maga konkrét valójában valamilyen csoda folytán elkerüli ugyan a Manis-kart, a közvetett hatása azonban elegendő egy újabb éhínség elszenvedésére – mind-mind bibliai parafrázisként is értelmezhető. A csapások ellenére, amelyek egyenként is elegendők lehetnének ahhoz, hogy végleg elpusztítsák a falut, újra és újra kisarjad és győzedelmeskedik az élet. Az éhínség közepette, amely a völgyben több áldozatot követel, mint Maranban, megszületik és felcseperedik Tigran, annak a Melikanc Vanónak az unokája, akinek a földrengés után, a szakadék szélén éppen maradt a portája, és nem zuhant a mélybe. Anatolija is visszatér a faluba, és birtokba veszi a könyvtárat, ahol hamarosan földi paradicsomhoz hasonlatos közeget hoz létre, burjánzó növényekkel, melyek odavonzzák a környékről az állatokat és a gyerekeket, és minden megtelik az élet boldog zsvijával. Nasztaszjának, aki úgy látogat el a faluba, mintha csak egy vallásos zarándokhelyre érkezne, újra megindul a régen elapadtnak hitt teje.

Az évek során a falu lakói a viszontagságok ellenére minden időben, minden képtelen helyzetben meg tudnak maradni embernek, meg tudják tartani emberi méltóságukat, sőt mi több, a humorukat is, miközben jellemük sziklaszilárdá keményül, „mintha kőből lennének kifaragva” (162.), és nem engednek szigorú hagyományaikból és szokásaikból, melyek meghatározzák, egyben tartják és értelmet adnak az életüknek.

A mindennapokat feszes rendbe fogó szokások eleven és plasztikus leírásai kiemelkedő értéket képviselnek az örmény kulturális emlékezet szempontjából. A kortárs orosz női irodalom sajátosságának mondható aprólékos, szinte már kézzelfogható ábrázolási technikák Abgarjan novelláiban a legmagasabb esztétikai értéket képviselik, és olyan egyszerű, a mindennapi élet reáliáiban és jelentéktelennek tűnő szegmenseiben jelennek meg, mint a mosott ruhák teregetésének anyáról lányra szálló, hibát nem tűrő rendszere, a népi gyógymódok, a tradicionális örmény ételek elkészítésének receptes könyveket megszégyenítő meglevelezése, egy arc vonásainak, a bőr és a haj színének leírása vagy az embert körülvevő világ finom árnyalatainak megjelenítése, melyeket elsősorban női szem tud ilyen alaposan megfigyelni.

Az ősi örmény kultúrát, így a maraniak szokványos hétköznapijait meghatározó népi hiedelmekben, a falu életét átszövő transzcendencia földi megnyilatkozásaiban, az emberi sorsot ténylegesen befolyásolni tudó álmokba, átkokba, gonosz szellemekbe és jóslatokba vetett hitben, a cigánykaraván időről időre való felbukkanásában, a Vanóék háza falán keletkezett és mintegy túlvilági átjáróként szolgáló repedésben, a földi élet és a halál harmonikus, egymástól elválaszthatatlan jelenlétében az élet örök körforgása tükröződik. „Itt minden élet és halál” (126.), mondja Valinka, amikor újra felfedezi a rovartetemekkel és frissen kihajtott fűszá-

lakkal teli repedést a falon. De a halál itt nem ellenpontként, nem a szolovjovi értelembe vett metafizikai rosszként jelenik meg, hanem az élet elengedhetetlen részeként, az új élet születésének feltételeként.

A mágikus realizmus irodalmi hagyományát idéző csodás és fantasztikus jelenségek (a szellemlátás, a jóslások) elmossák a reális vagy reálisnak tetsző történetek és a cselekményben hirtelen, magyarázat nélkül előbukkanó misztikus események közötti éles határt. A mágikus realizmus főként azokban az irodalmakban vált jelentős tendenciává, ahol a kultúrában domináns kötődés figyelhető meg a mitológiához és az ősi legendákhoz, főként a dél-amerikai országokban, Indiában vagy éppen a Szovjetunió közép-ázsiai egykori tagköztársaságaiban, Grúziában (Csabua Amiredzsibi), Abháziában (Fazil Iszkander) és Örményországban (Narine Abgarjanon kívül talán még Mariam Petroszjan).

Hogy Abgarjan regénye rokonítható a mágikus realizmussal, arra a mű több, a cselekményhez vagy a szűzséhez tartozó részlete is utal. Magtahné szellemének éjszakai látogatásait Vaszilij olyan természetességgel kezeli, mintha csak egy élő rokona állna előtte a verandán, egyedül az a kérdés foglalkoztatja, hogy óvó, vagy ártó szándékkal érkezett-e. A leghétköznapibb reáliák közé bekúsó misztikus események, például az, hogy az éhínség idején született, gyenge, de életben maradt Akop látja a halál angyalait, kommunikál velük, később pedig megijósolja a falu lakóira és a falura váró katasztrófákat, annyira természetesnek hatnak, hogy a környezetben élők minden kétely nélkül elfogadják. Akop látnoki képességeit még egy fontos szempontból érdemes kiemelni: látomásai mindig magas lázzal járó rohamokban törnek ki, melyek párhuzamba vonhatóak az orosz irodalmi hagyományból ismert, főleg a szent örülteket gyöttrő epilepsziás rohamokkal, amelyek során a hősök mintegy képesek kapcsolatba lépni a transzcendenciával.

Szintén elképzelhetetlen lenne a realitás keretein belül Anatolija időskori állapotossága is, amely nem egyszerűen csak az életigenlés újabb példázata, hanem bibliai parafrázis is, amennyiben megidézi a meddőnek hitt, majd idős korára csodálatos módon megfogant Sára történetét.

A transzcendencia egy másik erőteljes megnyilatkozása a Tigran életét végigkísérő fehér pávakakas, amely a „Noé-szállítmánnyal” érkezik váratlanul a faluba, azon a napon, amikor Tigran anyja megfog, és szinte magától értetődően külön kitüntetett helyet és figyelmet kap Vanóék házában. A pávakakas kegyét azonban hiába keresik újdonsült gazdái, az állatot kizárólag a kisfiú érdekli, és úgy jár-kezel a ház és a szakadék között, mintha a gyermek felett őrködné. Vanóék fenséges madarának azonban van egy misztikus tulajdonsága is: elhullajtott farktollai fénylő hamuvá változnak, ami utalás lehet a keleti szláv mitológiában gyakran pávaként ábrázolt tűzmadárra, amely elég, majd hamvaiból újjáéled, és ezzel az élet-halál örök körforgásának szimbóluma. A fehér páva értelmezhető a szentlélek parafrázisaként is: amint a történet végéből kiderül, a dédnagypapa szellemének földi megtestesítőjeként megvédi a családot a pusztulástól, megvárja, míg Tigran felcseperedik, és csak azután múlik ki, hogy a fiú élve hazatér a háborúból. Vigyázó szerepe és jelenléte mitológiai alapú, a páva ugyanis a halhatatlanságnak, az öröklétnek, valamint az ember kettős – emberi és isteni – természetének és a kettősséget egybefogó egységének megtestesítője.

Narine Abgarjan hegyi falucskájában, ahol a néhány megmaradt öregember és öregasszony az utolsó leheletükig őrzik ősi kultúrájuk minden maradékát, ahol megtartják a szombati piacot, ahol a sötét ruhákat mindig a házhoz közel teregetik ki, ahol még maguk készítik a brindzát, és ahol csütörtökön és pénteken semmiképpen sem öntik ki a forró vizet, végérvényesen és mindenek fölött győzedelmeskedik az élet. A csodák nem szűnnek meg, sőt, örökkön örökké folytatódnak, amit a regény cselekményvezetése és szerkesztésmódja is alátámaszt: a mű első mondatában megjelenített szituáció, hogy tudniillik „Anatolija lefeküdt meghalni” (7.), a zárófejezetben azzal végződik, hogy Anatolija egy gyermeknek ad életet.

Az *Égből bullott három alma* magyar fordítása visszaadja az eredeti orosz szöveg aprólékos leírásainak árnyaltságát, nyelvi gazdagságát, finom humorát, és segít az olvasónak eligazodni az örmény szavakkal tarkított regényvilágban. (*Typotex*)

TELEKI ANNA

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ
Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége
Tipográfia: Kass János
Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége
Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató
Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.